

การเพาะเลี้ยงหอยแครง

- การทำฟาร์มเลี้ยงหอยแครง
- ทำเล
- การเลี้ยงแบบดั้งเดิม
- การเลี้ยงแบบพัฒนา
- แปลงเลี้ยงและการรวบรวมพันธุ์หอยแครง
- การหว่านลูกหอยลงแปลงเลี้ยงและการจัดการดูแลรักษา

หอยแครง เป็นอาหารทะเลที่นิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลาย สามารถประกอบอาหารได้หลายประเภท อีกทั้งเป็นสัตว์น้ำที่มีคุณค่าสูงทั้งทางเศรษฐกิจและโภชนาการ อาชีพการเลี้ยงหอยแครง ในประเทศไทยได้มีมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 100 ปี โดยการรวบรวมพันธุ์หอยจากแหล่งลูกหอยในธรรมชาติเพื่อหว่านลงเลี้ยงในบริเวณที่เหมาะสม มีการกั้นคอกแสดงอาณาเขตที่เลี้ยงไว้ สำหรับในประเทศไทย พบว่ามีเลี้ยงครั้งแรกที่ ต.บางตะพูน อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี ในเนื้อที่ 5-10 ไร่ ใช้เวลาเลี้ยง 1-2 ปี จึงเก็บเกี่ยวไปขายได้ และต่อมาขยายการเลี้ยงไปในพื้นที่ใกล้เคียงและจังหวัดต่าง ๆ การเลี้ยงหอยแครงเป็นการดำเนินธุรกิจแบบง่าย ๆ ไม่จำเป็นต้องดูแลและให้อาหาร จึงสามารถทำกำไรได้ 5-10 เท่าของเงินลงทุน ทำให้ปัจจุบันมีการขยายพื้นที่เลี้ยงไปยังชายฝั่งที่มีสภาพที่เหมาะสมทั้งฝั่งอันดามันและอ่าวไทยหลายจังหวัด

การทำฟาร์มเลี้ยงหอยแครง

หอยแครงชนิดที่นิยมนำมาใช้ในการเลี้ยงนั้น มีชื่อเรียกทั่วไปว่า หอยแครงเทศ หอยแครงชู้ หอยแครงปากมูม หอยแครงมัน หรือหอยแครงเปี้ยวเป็นหอยที่มี

ขนาดไม่ใหญ่มากนัก (ชนิดที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่จะเรียกหอยครงหรือหอยแครงชน) เป็นหอยที่ชอบฝังตัวอยู่ตามหาดโคลนหรือเลนละเอียดในบริเวณชายฝั่งทะเลจนถึงแนวที่อยู่ห่างฝั่งออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร หอยแครงจะมีอุปนิสัยชอบฝังตัวอยู่ตามผิวดินโคลน ลึกตั้งแต่ 1-12 นิ้ว โดยเราจะสังเกตเห็นเป็นรูจำนวน 2 รูที่ผิวดินซึ่งเป็นช่องทางน้ำเข้า - ออก และสามารถเห็นรอยการเคลื่อนที่ของหอยเป็นร่อง ๆ โดยใช้เท้าในการเคลื่อนที่เพื่อหาอาหาร หลบหลีกศัตรูและเพื่อหาสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม หอยแครงจะขึ้นมาที่ผิวดินเมื่อน้ำขึ้นเพื่อหาอาหาร และจะฝังตัวใต้ผิวดินเมื่อน้ำลงเพื่อป้องกัน น้ำออกภายนอกตัวหอย แต่จะเปิดฝาทั้ง 2 เล็กน้อย โดยจะยังมีสภาวะการไหลเวียนของน้ำและการหายใจเกิดขึ้นเป็นปกติภายในเปลือกบริเวณที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงหอยแครงหรือสถานที่เลี้ยงหอยแครงนั้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่จะทำให้การประกอบอาชีพการเลี้ยงหอยแครงประสบความสำเร็จหรือไม่

การเลือกทำเลเลี้ยงหอยแครง

1. ควรเลือกชายฝั่งทะเลที่มีหอยเกิดอยู่แล้วในธรรมชาติ หรือสามารถหาพันธุ์หอยได้สะดวก
2. การเลือกลักษณะพื้นที่ ต้องเป็นหาดโคลนเรียบ มีความลาดเอียงเล็กน้อย (ไม่ควรเกิน 15 องศา) และเป็นอ่าวที่บังคลื่นลมได้ กระแสน้ำไม่ไหลแรงเกินไป เพื่อป้องกันกระแสน้ำหรือคลื่นลมพัดพาหอยแครงไปกองรวมกัน
3. ดินควรเป็นดินเลน ดินโคลนละเอียด หรือดินเหนียวปนโคลน ควรมีความหนาของผิวหน้าดินไม่ต่ำกว่า 40-50 เซนติเมตร พื้นของเลนเหลวทุกระดับ และไม่มีการสะสมของเศษใบไม้ป่าชายเลน
4. ความลึกของน้ำบริเวณแหล่งเลี้ยงประมาณ 0.5-1 เมตร (ระดับน้ำทะเลปานกลาง) ทั้งนี้ไม่ควรให้หอยมีโอกาสตากแดดอยู่ในที่แห้ง (น้ำลดต่ำสุดไม่เกินกว่า 2-3 ชั่วโมง)
5. ความเค็มของน้ำบริเวณแหล่งเลี้ยงควรเปลี่ยนแปลงอยู่ในช่วง 10-30 ส่วนในพัน หากน้ำมีสภาพจืดนานเกินไปจะเป็นสาเหตุให้หอยตายได้
6. ควรเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับอิทธิพลน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งอาศัยชุมชน ซึ่งเป็นสาเหตุให้หอยมีอัตราการตายสูง เนื้อหอยมีคุณภาพต่ำและไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค

ระบบการเลี้ยง

การเลี้ยงหอยแครงในประเทศไทยอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบคือ ระบบการเลี้ยงแบบดั้งเดิม และการเลี้ยงแบบพัฒนา

การเลี้ยงแบบดั้งเดิม

เป็นการทำฟาร์มขนาดเล็กในครอบครัว เนื้อที่ 5-30 ไร่ต่อครอบครัวหรือราย โดยใช้ไม้ไผ่กั้นคอกล้อมแปลงเลี้ยง ขนาดลูกหอยเริ่มต้นเลี้ยงจะขึ้นกับสายพันธุ์ของลูกหอย หากเป็นลูกหอยพันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดเพชรบุรี จะใช้ลูกหอยขนาดใหญ่ คือ 400 - 1,200 ตัวต่อกิโลกรัม โดยขนาดที่นิยมหว่านเลี้ยงประมาณ 450 ตัวต่อกิโลกรัม จะมีอัตราการหว่านประมาณ 800 - 1,500 กิโลกรัม / ไร่ เนื่องจากหอยพันธุ์พื้นเมืองสามารถเดินได้ ดังนั้นเพื่อให้หอยเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและไม่กองทับกันต้องมีการตรวจความหนาแน่นและเกลี่ยลูกหอยเป็นประจำทุก 15 วันหรือทุกเดือน โดยใช้เครื่องมือคล้ายคราด ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า โพง คราดและ

รวบรวมลูกหอยไปหว่านกระจายบริเวณอื่น สำหรับลูกหอยสายพันธุ์มาเลเซีย ซึ่งนำมาจากทางภาคใต้ (สตูลหรือมาเลเซีย) จะปล่อยเลี้ยงลูกหอยขนาดเล็กกว่าพันธุ์พื้นเมือง โดยจะปล่อยขนาด 1,000-3,000 ตัวต่อกิโลกรัม แต่ขนาดที่นิยมปล่อยเลี้ยงประมาณ 2,500 ตัวต่อกิโลกรัม ลูกหอยสายพันธุ์มาเลเซียนี้ไม่เคลื่อนที่ แต่ในการหว่านลงเลี้ยงครั้งแรก อาจมีการกองทับกัน ดังนั้นต้องใช้เรือคราดและรวบรวมลูกหอยไปหว่านให้มีความหนาแน่นสม่ำเสมอทั่วพื้นที่เลี้ยงซึ่งจะทำเพียงครั้งแรกในช่วงเริ่มหว่านเลี้ยง สำหรับอัตราหว่านนั้นประมาณ 300 - 3,000 กิโลกรัมต่อไร่ โดยระหว่างการเลี้ยงลูกหอยจะมีการเพิ่มจำนวนขึ้นจากปริมาณหอยที่ปล่อยเลี้ยงในตอนเริ่มต้นด้วย ดังนั้นการเก็บรวบรวมลูกหอยหลังจากปล่อยเลี้ยง จะมีการเก็บรวบรวมโดยใช้เรือลาก และคัดขนาดลูกหอย ลูกหอยที่มีขนาดเล็กจะถูกปล่อยลงเลี้ยงใหม่ หลังจากการเลี้ยงได้ 1 ถึง 1 ปีครึ่ง สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แต่หอยพันธุ์พื้นเมือง จะใช้เวลานานกว่าโดยมีอายุการเลี้ยงประมาณ 1 ปีครึ่ง ถึง 2 ปี หอยที่เก็บเกี่ยวได้ทั้งสองสายพันธุ์จะมีขนาด 80-120 ตัว/กิโลกรัม โดยจะได้ผลผลิตประมาณ 2,000 - 3,000 กิโลกรัม / ไร่ / รุ่น การเลี้ยงแบบนี้นิยมเลี้ยงแถบอ่าวไทยตอนในโดยเฉพาะแถบชายฝั่ง จังหวัดเพชรบุรี และสมุทรสงคราม เป็นต้น

การเลี้ยงแบบพัฒนา

เป็นการเลี้ยงหอยแครงแบบธุรกิจขนาดใหญ่ เนื้อที่ 200-1,000 ไร่/ราย มีการปักเขตเช่นเดียวกับแบบแรก ลูกหอยที่นำมาเลี้ยงจะใช้หอยขนาดเล็ก (นิยมใช้พันธุ์หอยจากประเทศมาเลเซีย) โดยมีขนาดตั้งแต่ 1,000 - 3,000 ตัว/กิโลกรัม แต่ขนาดที่นิยมนำมาใช้ประมาณ 2,500 ตัว/กิโลกรัม ซึ่งทั้งขนาดและอัตราหว่านเช่น เดียวกับการปล่อยลูกหอยลงเลี้ยงในระบบดั้งเดิม เนื่องจากผู้ประกอบการเลี้ยงหอยแครงรายใหญ่ จะเป็นผู้นำลูกหอยมาจำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อยด้วย โดยมีราคาแตกต่างตามขนาดลูกหอยที่รับมา ใช้เวลาเลี้ยง 1-2 ปี จะได้หอยขนาด 80-120 ตัว/กิโลกรัม ผลผลิตประมาณ 4,000 - 5,000 กิโลกรัม / ไร่ / รุ่น การเลี้ยงระบบนี้นิยมในจังหวัดชายฝั่งทะเลภาคใต้ทั้งฝั่งอ่าวไทยและอันดามัน

การเตรียมแปลงเลี้ยงและการรวบรวมพันธุ์หอยแครง

การเลี้ยงทั้งสองแบบนี้ใช้วิธีในการเตรียมแปลงหอยที่เหมือนกัน จะต่างกันในการกั้นคอกเลี้ยง เนื่องจากการเลี้ยงแบบดั้งเดิมนั้นใช้ไม้ไผ่ปักหรืออาจใช้ฝือกไม้ไผ่ปักกันเขต แต่ในแบบพัฒนาจะมีการใช้ไม้ปักในการกั้นเขตและมีการใช้ไม้ไผ่ปักแบ่งออกเป็นแปลงย่อย ๆ ขนาด 20-30 ไร่ เพื่อให้สะดวกในการทำงาน การปักกันเขตจะปักลึกในดินเลนประมาณ 50 เซนติเมตร สำหรับการปักฝือกไม้ไผ่เพื่อป้องกันกรหลบหนีของลูกหอยออกจากแหล่งเลี้ยง และป้องกันกระแสน้ำพัดลูกหอยออกจากเขตเลี้ยง จะใช้ไม้ไผ่กว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาว 60-80 เซนติเมตร ปักลงดินประมาณ 40-50 เซนติเมตร ประมาณ 10,000 ชุดต่อพื้นที่เลี้ยง 1 ไร่ การเตรียมพื้นดินแปลงเลี้ยงจะทำเหมือนกัน คือต้องปรับสภาพดินในแปลง โดยใช้คราด คราดดินในแปลงเพื่อให้เปลือกหอยที่ตาย เศษไม้และวัสดุอื่น ๆ ออกจากแปลงหอยและทำให้พื้นดินเลนราบเรียบสม่ำเสมอ ง่ายต่อการฝังตัวของลูกหอยและเป็นการรวบรวมลูกพันธุ์หอยแครงได้อีกด้วย การรวบรวมพันธุ์หอยนั้น เราใช้วิธีการคราดโดยใช้คราดหรือโพง (เป็นถ่วงวนขนาดเล็ก) หรืออาจใช้มือเก็บ และนำมาหว่านในแปลงหอย ในกรณีที่แหล่งพันธุ์และแปลงเลี้ยงหอย

อยู่ห่างกันนั้นเรามีวิธีในการลำเลียงพันธุ์หอยเพื่อไม่ให้หอยตายและยังสามารถเจริญเติบโตได้ดี ดังนี้

1. แยกลูกหอยแครงออกจากเศษขยะและวัสดุต่าง ๆ ทำความสะอาดนำไปบรรจุในถุงปุ๋ย ถุงละประมาณ 60 กิโลกรัม ใช้น้ำทะเลราดกระสอบ จนชุ่มจึงเย็บปากถุง
2. นำถุงลูกหอยขึ้นรถบรรทุก ใช้ด้านยาวของกระสอบขวางตัวรถ และไม่คลุมถุงหอยจนทึบสามารถให้ลมผ่านไปมาได้สะดวก
3. ไม่ควรให้ลูกหอยถูกน้ำจืดหรือแดดโดยเด็ดขาด ควรเดินทางในตอนกลางคืน
4. ระยะเวลาในการลำเลียงลูกหอยไม่ควรเกิน 36 ชั่วโมง ตั้งแต่บรรจุถุงจนถึงแปลงหว่าน

การหว่านลูกหอยลงแปลงเลี้ยงและการจัดการดูแลรักษา

ในการหว่านลูกหอยต้องคำนึงถึงอัตราความหนาแน่น และขนาดของลูกหอยเป็นสำคัญ ดังนั้นเพื่อให้หอยกระจายสม่ำเสมอจึงควรแบ่งแปลงให้มีขนาดเล็กลง โดยใช้พื้นที่ 400 ตารางเมตร และมีการคำนวณปริมาณของหอยที่จะหว่านโดยใช้ ขนาดหอยเป็นตัวกำหนดอัตราการหว่าน ซึ่งมีวิธีการคำนวณพันธุ์หอยเพื่อหว่านเลี้ยง ดังนี้

1. ชั่งน้ำหนักหอยทั้งกระสอบ (ตัวอย่างเช่น น้ำหนักทั้งกระสอบ = 60 กิโลกรัม)
2. นำลูกหอยออกมาชั่งให้ได้น้ำหนัก 1 กิโลกรัม แล้วนับจำนวนลูกหอย (สมมติได้ 400 ตัว)
3. คำนวณจำนวนลูกหอยในแต่ละกระสอบ ($60 \times 400 = 2,400$ ตัว)
4. จดขนาดแปลงหอยที่แบ่งไว้ (สมมุติมีขนาด 400 ตารางเมตร)
5. ทราบความต้องการหว่านหอยในอัตราความหนาแน่น ตัว/ตารางเมตร (400 ตัว/ตาราง เมตร) กรณีที่ลูกหอยขนาดเล็ก 1,500 ตัว/กก. ขึ้นไปหว่านในอัตรา 600 ตัว/ตาราง เมตร หอยที่มีขนาดโตกว่านี้ หว่านในอัตรา 300 - 500 ตัว/ตารางเมตร
6. คำนวณการใช้หอยต่อแปลง ($400 \times 400 = 160,000$ ตัว หรือ 6.6 กระสอบ)

เมื่อได้หว่านลูกหอยลงแปลงเรียบร้อยแล้ว ก็จะถึงขั้นตอนการดูแลรักษาผู้เลี้ยงควรตรวจสอบความหนาแน่นและอัตราการเจริญเติบโตเป็นประจำทุกเดือน เพื่อป้องกันมิให้หอยแครงที่เลี้ยงมีความหนาแน่นมากเกินไป และมีการทับถมกันซึ่งอาจทำให้หอยตายและเจริญเติบโตช้า วิธีการตรวจสอบโดยใช้กระดานถึบเลนในขณะน้ำลดต่ำสุดของวันที่น้ำเกิด นอกจากนี้ก็จะต้องมีการเฝ้าระวังเหล่ามีจิวาซีฟ ในพื้นที่บางแห่งจำเป็นต้องมีโรงเรือนเฝ้าบริเวณแปลงหอย เพื่อป้องกันการลักขโมยทั้งกลางคืนและกลางวัน ที่สำคัญก็ต้องตรวจดูศัตรูอื่น ๆ ที่อาจมีในบริเวณแปลงหอย เช่น ปลาตาว หอยหมี หอยตะกาย แม้กระทั่งหอยกะพงก็เป็นศัตรูทางอ้อมที่คอยแย่งอาหารหอยแครงที่เราเลี้ยง เป็นต้น ฯลฯ หากพบศัตรูดังกล่าวข้างต้นก็ควรเก็บออกหรือนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

เมื่อเลี้ยงหอยได้ประมาณ 1-2 ปี หอยจะเติบโตขนาดประมาณ 80 - 120 ตัว/กก. ซึ่งเป็นขนาดที่ใช้บริโภค หอยที่โตขนาดดังกล่าวจะผ่านการวางไข่แล้วการเก็บเกี่ยวหอยช่วงนี้จึงเป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรหอยได้อีกทางหนึ่ง ผลผลิตหอยสองฝาทั่วไปบางครั้งอาจมีการสะสมโลหะหนักและสิ่งสกปรกโดยเฉพาะแบคทีเรียที่บางครั้งทำให้ผู้บริโภคเกิดโรคทางเดินอาหารและอาหารเป็นพิษ

สำหรับปัญหาในการเลี้ยงหอยแครงที่เกษตรกรประสบเป็นประจำ คือ ปัญหาการเกิดขึ้น
ปลาваฬ ซึ่งมักจะเกิดในช่วงเดือนกันยายนถึงกลางเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งไม่สามารถ
เก็บเกี่ยวลูกหอยขณะนั้นได้ เนื่องจากไม่มีตลาดรับซื้อเกษตรกรจึงมักจะขายหอยแครงให้แก่พ่อ
ค้าคนกลางซึ่งจะรับหอยไปขายต่อยังประเทศจีน ในช่วงต้นปี

ต้นทุนและผลตอบแทน

ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนจากการเลี้ยงหอยแครงเฉลี่ยต่อ 30 ไร่ต่อรุ่น

ต้นทุนผันแปร

ค่าพันธุ์หอยแครงขนาด 1,000 - 2,500 ตัว/กิโลกรัม 550,000 บาท

(เฉลี่ย 55 บาทต่อกิโลกรัม ปล่อยเลี้ยง 10 ต้น/รุ่น) 550,000 บาท

ค่าแรงงาน (3,500 บาทต่อ 2 ต้น * 60 ต้นต่อ 30 ไร่) 105,000 บาท

ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำมันหล่อลื่น (5,000 บาท/เดือน/รุ่น) 60,000 บาท

ค่าซ่อมแซมเรือและอุปกรณ์ต่าง ๆ 3,000 บาท

ต้นทุนคงที่

ค่าอาชญาบัตร (96 บาทต่อไร่) 2,880 บาท

ค่าเผือกไม้ไผ่ (10,000 ซี่ต่อไร่*30 ไร่*1.20 บาทต่อซี่) 12,000 บาท

ต้นทุนทั้งหมด 732,880 บาท

รายได้

ราคาที่เกษตรกรขายได้ 80 - 120 ตัว / กิโลกรัม 16 บาท

รายได้เฉลี่ย (60 ต้นต่อ 30 ไร่) 960,000 บาท

กำไรสุทธิต่อ 30 ไร่ 227,120 บาท

กำไรสุทธิต่อกิโลกรัม 3.78 บาท

บรรณานุกรม

กรมประมง.2536. การเลี้ยงหอยแครง. เอกสารคำแนะนำ กองส่งเสริมการประมง กรมประมง.
กรมประมง. 29 หน้า. คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาฯ. 2542. หอยแครงและหอยนางรม. รายงาน
ฉบับสมบูรณ์การประเมินผลโครงการกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ปี 2539-2540
เสนอสำนักงานงบประมาณ 41 หน้า.

จินดา เทียมเมธ. 2503. หอยที่ใช้เป็นอาหารในกรุงเทพฯ. คณะประมง มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.110 หน้า.

ฝ่ายวิจัยสินค้าเกษตรกรรมที่ 2. 2530. เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดหอยแครง เอกสาร
เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดหอยแครง เอกสารเศรษฐกิจการเกษตรเลขที่ 88/2530

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 59 หน้า

ยุทธ อ้นโสภา และขวัญฤทัย ถนอมเกียรติ. 2529. บทปฏิบัติการ : การเลี้ยงหอยแครง ในโครงการ
การเร่งรัดผลิตพันธุ์หอยแครง. สถานีประมงน้ำจืดจันทบุรีสัตวศาสตร์ธานีกรมประมงน้ำจืด
กรมประมง. 39 หน้า.

สิริ ทุกข์วินาศ. 2526. การเลี้ยงหอยแครงในภาคใต้ของประเทศไทย. วารสารการประมง ปีที่ 36 เล่มที่ 5. หน้า 445-449.

สิริ ทุกข์วินาศ. 2528. การเลี้ยงหอยแครงในประเทศไทย. เอกสารเผยแพร่ ฉบับที่ 1/2528 สถาบันเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งจังหวัดสงขลา กรมประมง. 46 หน้า.

สุพจน์ จิงแถมปีน. 2539. ศึกษาการเลี้ยงและสร้างแหล่งพ่อแม่พันธุ์หอยแครง (*Anadara granosa*) ในพื้นที่จังหวัดตรัง. เอกสารวิชาการฉบับที่ 36-2539 สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งจังหวัดตรัง กองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง กรมประมง. 9 หน้า.

อนันต์ สาระยา และคณะ. 2529. การทดลองปรับปรุงพื้นที่เลี้ยงหอยแครงบริเวณ ตำบลบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี. เอกสารรายงาน/วิชาการ ฉบับที่ 49 งานนิเวศน์วิทยา ฝ่ายสำรวจแหล่งเพาะเลี้ยง กองประมงน้ำกร่อย กรมประมง. 17 หน้า.
